

інших населених пунктів. Сміливість К. Гордієнка полягала в тому, що він показав, які саме люди здійснювали революцію, а тепер опинилися в ранзі радянських керівників. Це була типова масова людина, яка перебувала поза світовою й українською культурою, відзначалася безграмотністю, лінощами, вчитися не хотіла, на книжку дивилася як на неймовірну в своєму житті річ, не підозривала про існування моралі, їй було невідоме почуття відповідальності. Для неї не існували такі категорії, як народ, держава, суспільство. Вона жила для свого задоволення, до жодної справи не мала ні хисту, ні бажання чи потягу цю справу робити. Сьогодні вона головувала на хуторах, завтра в Райсільгоспспілці, а потім була директором у держмліні, а ще потім головою кооперативу (тобто торгівлі на селі). У якому кабінеті сидіти, такій людині цілком байдуже, бо ніде вона ніякої роботи не виконує. А її революційне минуле сьогодні гарантує їй захист від усіляких комісій і перевірок. У сучасному житті це було порожнє місце, автомат, тому це слово й обрав К. Гордієнко для назви своєї повісті.

Повість «Автомат» і роман «Славгород» можуть розглядатися як блискучий дебют сатирика. Але тоталітарне суспільство несумісне з поняттям сатири. Сатира, як ніякий інший напрямок художньої літератури, потребує свободи творчості, можливості говорити суспільству, хай і гірко, але правду. Тоталітарне суспільство не допускає сатири на самого себе. Це болісно відчув К. Гордієнко і вчасно припинив свою сатиричну творчість. На превеликий жаль для української літератури, більше він сатиричних творів ніколи не писав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голубничий І. Лебедин вшановує свого письменника / І. Голубничий // Ленінська правда. – 1959. – 20 жовтня. – С. 3.
2. Гордієнко К. Автомат: [оповідання] – Харків : Книгоспілка, 1928.
3. Шерех Ю. Пороги і запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеології. У 3 т. / Юрій Шерех. – Х. : Фоліо, 1998. — Т. 1. — 574 с.

Шарова Т. М., Міюц А. С.

*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького*

МОТИВ НЕСТРИМНОСТІ ЧАСОВОГО ПЛИНУ У ПОЕЗІЇ В. РОДІОНОВА

Нинішня література, як і література ХХ ст., здебільшого зосередила свою увагу на новаторстві та експерименті. Передусім змінилася роль автора, який перетворювався із мудрого спостерігача на свідка та учасника подій. Така зміна вимагала перегляду основ авторських позицій, стратегій тощо. Особистість у сучасному світі, її віра й зневіра, сенс її буття, втрата цього сенсу, проблема вибору – на цих основоположних для екзистенціалізму поняттях ґрунтується нова історична свідомість.

Сьогодні сучасні письменники продовжують історію написання та створення автобіографічних жанрів. Здебільшого це прозові та поетичні твори, в яких відтворюються реалії сьогодення чи біографічні дані митців слова. Серед когорти сучасних письменників, які пишуть художні твори на автобіографічну тему варто назвати Володимира Родіонова, який є автором 59 книжок на різноманітну тематику.

Творчість В. Родіонова неодноразово досліджувалася критиками, зокрема відомі праці, які стосувалися показу особистих проблем письменника. Про творчість В. Родіонова писали такі відомі майстри слова, як Борис Чичибабін, Аркадій Філатов, Роберт Третяков, Юрій Стадніченко, Іван Перепеляк, Юрій Герасименко, Кость Гордієнко, Ігор Михайлін, В'ячеслав Кузнецов, Олександр Червченко, Ігор Лагоза, В'ячеслав

Романовський, Володимир Науменко, Анатолій Шпиталь, Віктор Грабовський, Василь Горбатюк, Степан Сапеляк, Михайлина Коцюбинська ті ін., однак повністю творча спадщина митця слова ще досліджена не була. Сказане засвідчує актуальність пропонованого дослідження.

Перекладачами дев'яти перекладних книг В. Родіонова були прекрасні українські поети – Роберт Третяков, Микола Шаповал, Юрій Герасименко, Юрій Стадниченко, Віктор Кулик, Петро Василенко, Володимир Верховень, Олекса Марченко, Іван Мироненко, Степан Сапеляк, Леонід Тома, В'ячеслав Романовський, Микола Томенко, Олександр Шарварок, Василь Боровий, Петро Перебийніс, Микола Мачківський та ін.

В. Родіонов із тієї плеяди поетів, що входили в літературу помітно, відразу ж заявивши про непересічність і оригінальність свого обдарування. Та він зумів знайти суто свою, автономну, не схожу на інших інтонацію, манеру, сформувавшись у самобутню творчу індивідуальність.

У ранній творчості В. Родіонова захоплюють глобальні й водночас життєво-конкретні теми, його вірші сповнені оптимізму, що йде від віри в народ. Рецептивне поле осягнення простору у ліричних творах письменника знаходить вияв шляхом застосування традиційних художніх образів.

Поезія – найбільша любов В. Родіонова, якій він залишався вірним завжди: і в горі, і в радості. Він їй присвятив найкращі свої вірші. Поетичний світ болять героєві В. Родіонова і він йде в нього, аби перетворювати його відповідно до високих ідеалів моральності й гуманізму. Як письменник, поет він розуміє, що справжній митець ніколи не належить собі цілком, що він мобілізований духовними, космічними ієрархіяма на безперервну земну “війну” добра зі злом в усіх його проявах.

Від філософських роздумів і високих громадянських мотивів, від публіцистики, гнівної і пристрасної, до ніжної лірики та епічної розповіді про людей і їх щоденне життя – така палітра поета, гама його оповіді про дороге і рідне, про ненависне і прокляте. Багато нових поезій входить до цієї збірки, поет зростає, шукаючи все яскравіші образи, поглиблюючи майстерність.

Актуальність творчості В. Родіонова не у своєрідності його поетичної техніки, а в особливостях того людського явища, що становить собою зміст поетичного світу В. Родіонова. І саме щирість поетичного вислову являє нам його таким, яким він є: невичерпно цікавою постаттю в українській літературі. Письменник пише по праву пам'яті (щоб люди не забули і не дозволили повторити щось подібне), про смерть і муки, про дивовижну силу приречених на смерть людей. Вірші його оптимістичні, ми лише можемо здогадуватись про ту силу, яка в найскрутніші хвилини допомагала поетові з вірою дивитися в майбутнє.

Мотив нестримності часового плину чи не найвиразніше виявився в поезіях В. Родіонова про кохання. Можна виділити такі аспекти цього мотиву, які забезпечують єдність творів цього плану: туга за коханням виступає як вияв туги за молодістю, влітаючись знову ж таки в тему часоплину; у темі кохання бачимо найбільшу наближеність до природи, до таємниць вічного оновлення й погасання.

Гортаючи сторінки збірки В. Родіонова «Право на політ» можна поринути в розбурханий океан людських пристрастей і почуттів. Голосом далекої зозулі, шемранням осикового листа озиваються до читачів поетичні твори «Ліс», «Таємничий шепіт дерев». У значених творах Володимира Родіонова можна помітити стриману ніжну любов до лісу. Тут помітним є холодний струмок, стежка, трави.

Доля розпорядилася так, що В. Родіонов змушений був покинути авіацію, залишившись при цьому вірним високим небесним плесам. У своїх поетичних творах митець опоетизовує льотчиків, їх нелегку працю, розкриває грані мужності і майстерності пілотів, показує при цьому зразок справжньої чоловічої дружби.

Збірка В. Родіонова «Право на політ» відтворює життя письменника. Рядки поетичних творів збірки переповнені відомостями дитинства, часом голодного і холодного. Подекуди

згадується юність поета. Яка була сповнена жагою до життя. Так, наприклад, у поетичному творі В. Родіонова «Запахи землі» – підтверджується думка про те. Що людина сильна в небі своїм зв'язком із рідною землею, зокрема, місцями, де вона народилась, росла та черпала усі запахи землі. Дослідники стверджують, що через певний час В. Родіонов не втратив відчуття польоту, розкриваючи так багатогранно високий політ у своєму житті.

У збірці «Право на політ» В. Родіонов стверджує вічні цінності. Поет підводить читачів до думки, що людина тільки тоді є справжньою, коли у неї є святині: земля, народ, мати. Поет-Родіонов зазначає своїми творами, що ким би ти не був у житті, яких би вершин не досяг, яку б посаду не обіймав, ти є ніщо, якщо забув матір, рідний поріг, дорogi могили. Такий висновок зринає у поезії В. Родіонова «Святість».

Варто зазначити, що доля привела В. Родіонова на Україну, де поет став справжнім письменником. Українці автор присвятив значну частину поетичних рядків. Слід назвати такі поезії письменника зі збірки «Право на політ», де згадується Україна: «Київ», «Чтобы чувства унять», «Ярослав вал», «На вечере памяти В. Симоненко», «У памятника Т. Шевченко», «Прощание с Киевом», «Мне говорят» та ін.

Збірка «Право на політ» В. Родіонова складається з трьох розділів: «У неба свое вдохновенье», «Живу с ощущением боли», «Обожествляю, милая, тебя». Так, наприклад, у розділі «Обожествляю, милая, тебя» – відчутні справжні людські почуття, глибокий ліризм, обожнювання жінки-матері, що стоїть на чатах нового життя, і вдячність та ніжність до жінки-друга, дружини, простої, звичайної, домашньої, але такої, без якої і світ примеркає [2, с. 3].

Життєвий досвід, армія, подальша трудова біографія спричинили той факт, що молодий Родіонов визначився із тематикою власної творчості з самого початку: Радянська Армія, авіація, а точніше – сувора й романтична професія льотчика, нелегкі солдатські будні, мирна праця Вітчизни, краса її людей, крилатість душ наших сучасників, спогади і роздуми про наступність поколінь солдатів і трударів [4, с. 3].

Збірка Володимира Родіонова «Солнце у штурвала» (1978 р.) – є першою поетичною збіркою письменника, в якій відтворено два покоління: те, яке відстояло життя у смертельному бою з фашизмом, і те, яке тепер пильно охороняє життя і мир на землі. На думку Ю. Стандиченка, поета В. Родіонова характеризує багатослівність, точність спостережень і деталей, по-чоловічому скупувата, стримана, але душевна забарвленість почуттів, гарна техніка віршування. Поет тяжіє здебільшого до короткого вірша (2-3 строфи) і в цій формі часто досягає успіху [4, с. 3]. Кращими поезіями збірки «Солнце у штурвала» В. Родіонова слід назвати: «Призвание», «Первый прыжок», «Аэродром», «А я все думаю», «Дни», «Завидую», «Ценою жизни», «Перед штурмом» та ін. Варто наголосити на тому, що деякі вірші зазначених поетичних творів, взяті окремо, звучать ніби прозаїзмами з військових уставів, але в самій тканині поетичного твору вони є органічними й доречними.

Цілком справедливою є думка Аркадія Філатова, який зазначає, що Володимир Родіонов постійно є самим собою. Точність викладу думок зближена і в перекладних варіантах його творів. Книги письменника визнають зі значним успіхом. На думку критика: «...вони гарно оформлені, вдало впорядковані є цілісними у загальному своєму звучанні. Лірика, публіцистика і релігія цілком уживаються на їх сторінках. Властива Родіонову безкомпромісність відчувається й цього разу, температура його тривоги і щастя збережена» [5, с. 3].

Властива ліриці В. Родіонова про воєнні роки автобіографічна сюжетність надає переконливості зображенню, правдивої ширості і схвильованості поетовому голосу. У напруженості, у розвитку думки, нервовості морального пошуку, у дослідженні невинної роботи людської душі проявляються найхарактерніші риси творчої індивідуальності Володимира Родіонова. Він бачить ідеал духовної особистості, людини гуманістичних переконань, він зберігає плідну здатність до сумнів.

З новою силою зазвучала тема Батьківщини, героїзму, батьківського обов'язку: поети стали на захист патріотизму. 50–60-ті рр. XX ст. були часом найактивнішого засвоєння духовного досвіду війни. Без звернення до цього досвіду сьогодні часто неможливо розкрити внутрішній світ людини, корені багатьох тогочасних суспільних явищ і процесів. Адже попри відмінність доль, що вичерпуються переважно обставинами дитячих років, шістдесятники – це люди, які формувалися в повоєнні роки. Реальні події тісно переплетені з історичною пам'яттю народу, і ця пам'ять виявляється реальною дійовою силою життя і першопочатком формування творчої особистості митця.

Для митця великою цінністю життя є чисте, щире почуття кохання: *«.../ Уз ісих промінь в житті / Є святий – кохання промінь /...»* [3, с. 172]. Володимир Родіонов переконаний: *«.../ І нікуди подітися / Кохання, сонце, Волга / І варто народитися / Було заради цього»* [3, с. 11]. Аналізуючи проблему знецінення кохання, митець постає перед читачем як філософ з чималим життєвим досвідом. Перш за все, В. Родіонов прагне донести цю проблему до сучасного покоління шляхом змалювання картин із свого життя, тобто характеризує цей прояв почуттів у своїй молодості, а далі шляхом паралелізму зображує сучасне поняття любові. Різні хронологічні межі, різні погляди на кохання, всі використані митцем й змальовані відокремлено, щоб читач зміг достеменно усвідомити різницю між коханням у юності поета та в сучасному житті, але в одному митець переконаний – життя без світлого почуття любові з падіннями та злетами не можливе, бо втрачається його сенс й приходить сірість.

Досліджуючи інтимну лірику яскраво простежується авторська позиція, що самотність – це найстрашніша річ, що пригнічує людину, позбавляє радості, щастя, тому поет переконує замислитися над цінністю цього почуття, що здатне врятувати: *«Я з Богом не лукавив / Коли благав одне / Аби Він не зоставив / Самотнього мене / Не зміг би я на світі / Прожить в самотині»* [3, с. 16]. Така позиція автора пронизує всю канву інтимної лірики, тому виступає лейтмотивом у творах.

Поняття «кохання» у поезіях диференційоване, що дає змогу розкрити це почуття у кожному вірші в новому ракурсі, але постійно простежується акцент на святості почуття, що дарує неповторність життю й належить кожному окремо: *«Моя любов – моя чистилище / І виправдання, і судилище / І, нею дихаючи, зичу я / Собі ув'язнення довічного»* [3, с. 14]. Кожен художній твір має свій ракурс, а тому фокусує увагу на одному аспекті цього явища.

Володимир Родіонов наголошує, що любов здатна змінити людину кардинально, але в кращий бік, оскільки сприятиме зародженню цього почуття до всього світу природи, людей, тварин, впливатиме на становлення нового світогляду: *«Любов була / Любов була / Як Волга / Вся із непокою / В солоне море відплила / Щоб стати вселюдською»* [3, с. 22]. Болочою проблемою для митця є розуміння, що серця людей у сучасному світі не спроможні стовідсотково відчутти справжнє почуття любові, тому заглиблюється у час своєї юності, де прагнули кохати, але війна та повосний час внесли свої корективи, позбавивши цієї можливості: *«Сниться мені і досі / Алка із Сталінграда / Ми ще двічі стрілись / Під сталінградським небом / Так воно вже судилось / Жалості нам не треба / Та в забутті не зникне / Юності зірка рання / Що у житті навіки / Першим зійшла коханям»* [3, с. 7].

Частою паралеллю в творчості В. Родіонова виступає саме кохання на лоні воєнних років чи в порівнянні з сучасними проблемами суспільства, що дозволяє акцентувати увагу на цінності. Письменник наголошує: *«Стрічаються й кохаються / Вже інші, не ми / А наші душі каються / І очі заливаються / солоними слізьми»* [3, с. 27]. Митець налаштовує кожного читача, хто ще не зрозумів у чому сила кохання, усвідомити його життєдайну силу допоки є час, щоб не спізнитись.

Інтимна лірика є сильною стороною в творчості митця, що заявлена в кожній новій збірці поезій. Не омине проблему кохання збірка „Листоноша осені моєї“, що сповнена сердечною тремтливості, душевної молитовності, вікової мудрості та життєвої

виваженості, що спрямована на осмислення ролі любові в житті людини. Письменник характеризує природу кохання й в інших збірках, наприклад, «Четыре возраста любви», оповідь якої знайомить реципієнта з тонкощами почуття, його емоційним забарвленням. Особливість збірки полягає у контрасті, що поданий через призму хронологічних меж, а саме – юність, молодість, зрілий період, похилий вік. Автор переконує, що кохання живе вічно в усіх часових категоріях.

Як і сам час, майже всі герої творів письменника трагічної долі. Але це не позбавляє їх прагнення до життя, навпаки, глибина відчуттів визначає висоту кожного життя, наповнює долі особливою змістовністю. А правда, що зростає з цієї трагічності і нею ж зумовлена, все ж таки у своєму характері має оптимістичну основу. І хоча правда у кожного героя своя, неповторна, але в той же час і єдина. Оскільки всіх об'єднує загострене відчуття життя і усвідомлення необхідності його захисту, біль втрат і надії на майбутнє.

Отже, знецінення любові у сучасному суспільстві для митця постає гострим питанням, оскільки бачить тут корінь проблеми жорстокості до оточуючого світу. Письменник стурбований сучасним тлумаченням цього поняття, тому створює екскурс у минуле у формі спогад, де поетичною мовою характеризує цінності любові. Відчувається трансформація поняття “любов”, оскільки – це здатність бути людям, проявляти повагу до інших (тварин, природи, людей). На думку В. Родіонова тільки любов породжує любов і дозволяє знищити агресію, ненависть, злість, здатність відчути себе дуалістичною особистістю, а отже не втрапи духовне виховання й можливість вирішувати проблеми, що піднімає митець у своїй творчості.

У творчості В. Родіонова виразно відбилися певні тенденції, які були започатковані у 60-ті рр. XX ст. В. Родіонов неодноразово повертається до теми війни, влади, любові і смерті, людських цінностей і відповідальності. Думка автора така, що кожен із нас є причетним, кожен з нас несе тягар особистої відповідальності за те, що коїться зі світом, він картається небезпекою збайдужіння і моральної деградації. Мовна культура В. Родіонова виростає із чуйного дослухання до живої розмовної лексики, з оголення її природної образної підоснови, з джерельно-прозової фольклорної криниці, з ретельного вивчення літературних набутоків письменників і поетів [1, с. 94-96].

Стилеві В. Родіонова притаманні емоційність, риторичність викладу, конкретність, простота й виразність художніх образів, витонченість поетичної форми, де звуковий, образний і смисловий плани самі по собі значимі. Володимир Родіонов відшукує й встановлює свої власні поетичні зв'язки зі світом, він стежить не за літературною модою, а за нарошуванням – по крихті, шаблінка за шаблінкою – оригінальних якостей свого художнього стилю. Найчастіше автор звертається до таких жанрів як ліричний монолог, публіцистична полеміка-послання, поема, пісня, етод, медитація, стислий нарис. У поезіях письменника знаходимо органічне поєднання філософії і лірики, раціонального й чуттєвого начал. Поет є динамічним у формальних пошуках, прагненні художньої досконалості тощо.

Цінність художніх творів митця полягає в тому, що осмислюються загальнолюдські питання, актуальність яких у різні хронологічні межі не втрачається, крім цього засвідченні новоутворені проблеми сучасного життя. Рефлексія художнього твору прозової або поетичної форми спрямована письменника, зазвичай, на осмислення локальної проблеми, задля її конкретизації.

В. Родіонов не належить до тих письменників, які конструюють картини життя, творять його модель відповідно до наперед продуманих схем. Для нього живе життя, враження від конкретного випадку, цікавої побаченої чи почутої історії є відправною точкою для майбутнього твору, для художньої ідеї. Події, відтворені поетом, вражають нас достовірністю, а герої стають мовби нашими знайомими.

В. Родіонов у своїй творчості послідовно наголошує на необхідності активної життєвої позиції людини та митця. Прагнення діяльної активності в сучасному світі,

причетності його до життя, а також бажання повноти буття, жадаба духовної невтомності, творчого засвоєння духовного досвіду людства – на таких тенденціях ґрунтується творчість В. Родіонова.

Справжня оригінальність поетичної творчості В. Родіонова полягає не в пустотливій піднесеності, котра по суті є літературною, а в душевному тоні щирості, умінні бачити навколо себе те, чого не бачать інші, сказати про нього так, як ніхто ще не говорив. Талант письменника криється в неповторній індивідуальності. В. Родіонов репрезентує в українській поезії плідотворну для неї лінію розвитку, що йде не стільки від давніх духовних традицій, скільки від гостроти сприймання й осмислення конфліктів і проблем, народжуваних часом.

Поета-Родіонова характеризує точність спостережень і деталей, душевна забарвленість почуттів. Поезія В. Родіонова містить громадянські мотиви – подвиг народу у війні, героїка буднів у Радянській Армії. Громадянські мотиви автор пропускає крізь власне серце. Тому можна стверджувати, що його поезія має традиційне звучання: рідна земля, Батьківщина, рідна домівка або отча хата. У поетичних творах В. Родіонова можна побачити, що він може бути ніжним і сентиментальним, коли звертається до дружини і до синів; зображуючи природу та деталі щоденного побуту – зворушливим.

Уся творчість В. Родіонова – найвиразніша сторінка в історії української літератури. У творах письменника струмує життя в його найбуденніших виявах; у поезіях відтворено те, що автор добре знав, що бачив і що чув. Це не лише пластично схоплена картина, епізод, ситуація, портрет, а і фраза, почута під час випадкової розмови, тембр голосу, жарт, коли гіркий, а коли з глибоко прихованим сумом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брюгген В. Спектр поетичної думки / В. Брюгген // Прапор. – 1977. – № 11. – С. 94 – 96.
2. Пісняк Л. Високий політ / Л. Пісняк // Красная звезда. – 17 липня. – 1993. – С. 3.
3. Родіонов В.О. Останнє кохання: вірші / В. Родіонов. – Х.: Федорко, 2014. – 240 с.
4. Стадниченко Ю. Прагнення польоту / Ю. Стадниченко // Прапор. – № 3. – 1980. – С. 3.
5. Філатов А. Свіча / А. Філатов // Літературна Україна. – 25.04.2002. – С. 3.

Шарова Т. М., Таран В. В.

*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького*

САТИРИЧНІ ПРИЙОМИ РОМАНУ К. ГОРДІЄНКА «СЛАВГОРОД»

Творча постать К. Гордієнка, не може бути належно охарактеризована без опису його тридцятирічних мандрів по селах Лебединського району, що дали матеріал для доброго десятка книг, без урахування спраглої допитливості і широкій потреби якнайчастіше бувати з людьми, про яких пишеш. Це і є взірць чесності у ставленні до своїх героїв, у здійсненні того, що ми називаємо «вивченням життя» [2 с. 3].

Проза К. Гордієнка ще не була предметом системних досліджень в українському літературознавстві, а серед невеликої кількості розвідок учених, які зверталися до вивчення художньої організації його творів, слід назвати праці О. Зінченко, В. Романовського, В. П'янкова, О. Ющенко та ін. Життєпис та творчість письменника досліджувалися критиками переважно побіжно (Л. Жикол, Ф. Кириченко, А. Ковтуненко, Я. Кривко, І. Маслов, В. П'янков, В. Панченко, В. Романенко, В. Романовський,